

De historische imperatief. Elementen voor een moderne benadering van klassieke literatuur

Jeroen LAUWERS

Abstract

This paper brings together some considerations concerning the reconciliation of modern literary theory and ancient literature. Modern theories reflecting on the hermeneutic act such as (critical) discourse analysis, rhetorical theory, reception studies, and New Historicism are discussed in order to improve classical scholars' awareness of their own interpretative assumptions when dealing with 'classical' literature. Moreover, attention is paid to the peculiar character of classical literary studies as an essentially historical undertaking. Attempts to focus on the ancient Greeks' and Romans' Otherness, to use a deconstructionist term, might offer a sensible academic antidote for the reductionist character of many popular discourses concerning the classical world.

1. KLASSIEKE LITERATUUR EN MODERNE LITERATUURTHEORIE: EEN HUWELIJK MET MISVERSTANDEN

Onder classici wordt vaak met scepsis gekeken naar de verworvenheden van de moderne literatuurwetenschap. Vaak heet het dat deze niet in staat zouden zijn om de historische complexiteit van een klassieke tekst te belichten. Mijns inziens liggen aan een dergelijk oordeel twee misverstanden ten grondslag. Ten eerste wordt literatuurwetenschap vaak geassocieerd met een a-historische benadering die de historische context van een tekst onvoldoende onderkent. Allicht heeft dit te maken met de erfenis en het imago van het zogenaamde Russische formalisme, waarin een zoektocht werd ondernomen naar de essentie van literariteit en literair taalgebruik,¹ en vooral van het Amerikaanse New Criticism, waar gepleit werd voor een lectuur met een minimale historische achtergrond. Ook het latere Franse structuralisme (dat naast een antropologische ook een literatuurwetenschappelijke tak behelsde) huldigde nog een grotendeels tekstinherente en a-historische kijk op literatuur. Deze stromingen dateren echter van het begin van de vorige eeuw tot ruwweg de jaren '60 en zijn intussen als paradigma's afgelost door meer historiserende benaderingen van literatuur. Bovendien hebben deze stromingen wel geleid tot

¹ Ook voor deze stroming lijkt het attribuut 'a-historisch' echter moeilijk vol te houden. Zie bijvoorbeeld de historiserende blik op literatuur en evolutie in Tynjanov, 1971.

een werkbaar begrippenapparaat voor onder andere motiefstudie en narratologie, waarvan de verworvenheden vandaag de dag door veel classici – misschien wel onbewust – als evidente hermeneutische kaders worden erkend.

Een tweede misverstand heeft te maken met de autoreflexiviteit, of misschien het gebrek eraan, van de discipline van klassieke literatuurstudie met betrekking tot haar eigen statuut. De betrachtting van vele classici lijkt erin te bestaan om zichzelf als interpretator weg te cijferen uit het historische communicatieproces dat doorheen een tekst verloopt, hierin geïnspireerd door Leopold von Ranke's onsterfelijke aforisme “bloss zeigen wie es eigentlich gewesen”, dat, sinds het in 1824 in het voorwoord van *Geschichten der römischen und germanischen Völker von 1494 bis 1514* werd opgetekend, in vele historische disciplines naar voren geschoven werd als hét objectivistische ideaal. Hoe nobel dit streven ook mag zijn, het welslagen ervan wordt bij (literaire) teksten tot op zekere hoogte onmogelijk gemaakt door het onvermijdelijke proces dat zich doorheen de hermeneutiek voltrekt. Iedere interpretator betreft de tekst die hij voor zich heeft op een dusdanige manier op zijn eigen leef- en gedachtewereld dat hij er voor zichzelf een zinvolle betekenis aan kan toekennen. Hoe graag de classicus het ook zou willen, als lezer van klassieke teksten kan hij zich niet aan dit gegeven onttrekken.

Deze situatie hoeft echter niet noodzakelijk te resulteren in een existentiële crisis die het bestaan van de klassieke studies op de helling zet. Het beste bewijs hiervan is het vrij recente en zeer heldere overzicht van Thomas Schmitz (zie bibliografie), die een resem aan literaire theorieën bespreekt en hun merites als hermeneutische *tools* illustreert met concrete voorbeelden uit de antieke literatuur. Toch blijft er aan Schmitz' overzicht een onbevredigend kantje, want meer dan de vraag “Wat kan de literatuurwetenschap voor mij als classicus doen?” nodigt de geschiedenis van de literatuurwetenschap mijns inziens ertoe uit op zoek te gaan naar fundamentele vragen waarmee een moderne classicus zich vaak geconfronteerd weet: “In welke mate komt mijn interpretatie overeen met de oorspronkelijke bedoeling van de tekst, en is het een probleem indien dit niet het geval is?”, “Wat is het ‘klassieke’ literatuur te lezen?”, en “Waarin schuilt de relevantie van de lectuur van antieke teksten (en, a fortiori, alle historische teksten) voor de contemporaine maatschappij?”

Het zijn deze vragen die ik, na een preliminaire aanloop, in deze bijdrage wil bespreken. Als invalshoek neem ik hiervoor moderne literaire theorieën die stilstaan bij de hermeneutische act. In plaats van simpelweg een literaire theorie ‘toe te passen’ op een antieke tekst, tracht ik de discussie naar een diepgaander niveau te brengen, waar het statuut van het lezen en interpreteren zelf ter discussie staat.

2. LITERATUUR, RETORIEK EN DE ORDE VAN HET DISCOURS

Als een kanttekening bij de historische oriëntering van moderne literaire theorieën in het vorige kapittel wil ik graag kort wijzen op het verschil tussen materiële geschiedenis en niet-materiële geschiedenis. Een oproep tot historisering van literatuur zou ten onrechte geïnterpreteerd kunnen worden als een pleidooi voor een reductie van literatuur tot haar materiële verschijningsvorm, die dan op positivistische wijze onderworpen zou worden aan het domein van de exacte wetenschappen. Een dergelijke benadering werd al bij het begin van de 20ste eeuw verworpen omdat ze niet strookt met het eigene van de literatuur als onderzoeksobject.

Michel Foucault heeft met zijn discoursanalyse de basis gelegd voor een discursieve benadering van literatuur. Concreet houdt dit in dat hij teksten leest als vertolkers van bepaalde gedachten, ideeën, stereotypen, waarden en idealen die beïnvloed zijn door en inspelen op de feitelijke socio-politieke situatie waarmee een schepper van een literair werk zich geconfronteerd weet en waarmee hij een interactie aangaat.

Een dergelijke benadering veronderstelt dat de analyse van literatuur veel-er resulteert in het reconstrueren van de historisch bepaalde discoursen die een schrijver hanteert. Het geschiedkundige aspect van literatuurstudie voltrekt zich dus veeleer op het vlak van mentaliteitsgeschiedenis dan op het vlak van ‘feitelijke’ geschiedenis in de strikte zin van het woord. Literatuur biedt in Foucaults visie een kader om na te gaan hoe macht en autoriteit gegenereerd en genegotieerd worden in een bepaald tijdsgewricht. Dit onderdeel van de realiteit vat Foucault onder de noemer ‘de orde van het discours’. Hierbij wijst hij erop dat het principe waarheid zelf ook aan discoursen onderhevig is, en dat ook het discours van de exacte wetenschappen slechts een historisch bepaald discours is dat kan openstaan voor omwentelingen en revisies.

Foucault gaat behoorlijk ver in zijn deterministische visie op het schrijvend subject, als zou deze laatste niet in staat zijn zich ook maar enigszins los te wrikken van het heersende discursieve orde. Op een iets genuanceerdere visie op de interactie tussen subject en de omringende discoursen wijst de retorische theorie, die in de 20ste eeuw opnieuw een hoge vlucht genomen heeft, gedeeltelijk in navolging van de antieke retorische en literaire theorieën. Denkers als Kenneth Burke en Lloyd Bitzer zien retoriek essentieel als een act van mensen om dingen te veranderen in hun sociale situatie. Retorische theorie pretendeert al van in de Oudheid niet alleen de rechtstreekse communicatie tussen spreker en publiek als onderzoeksobject te behandelen, maar breidt haar domein ook uit tot geschreven communicatie. Een retorische analyse van een literaire tekst kan dus de specifieke strategieën van een auteur blootleggen, en zo een nuan-

cerende pendant vormen voor het discursieve onderzoek van Foucault en zijn adepten.

Wat er ook van zij, feit is dat literatuur informatie kan bieden over de (al dan niet gedeelde) ideeën, normen en morele waarden, wat valt onder de niet-materiële realiteiten van een cultuur. De noodzaak om bij de interpretatie van literatuur rekening te houden met de historische materiële en niet-materiële context is bovendien des te dwingender naarmate het besef groeit dat er vaak geen exacte en tastbare geschiedbronnen zijn om als toetssteen te dienen voor de objectiviteit van de blik van de literaire onderzoeker, zo dat laatste al mogelijk of wenselijk zou zijn.

3. ALWAYS HISTORICIZE

Na het gedeeltelijk falen van het structuralisme om een algemeen geldend interpretatiekader te ontwikkelen voor alle literaire teksten, ontstond begin jaren '70 een poststructuralistische tendens, die de universaliteit van het gegeven literatuur en de literaire interpretatie in vraag stelde en pleitte voor een grotere aandacht voor het specifieke sociale en discursieve kader waarbinnen de betekenis van een tekst vorm krijgt. Volgens deze visie is literatuur ook een politieke actor, zelfs indien vele literaire werken geen expliciete politieke boodschappen verkondigen. In navolging van Fredric Jamesons aforisme 'Always historicize' kunnen we met andere woorden stellen dat de meest gangbare moderne literaire theorieën zich hoofdzakelijk bezighouden met de historisering en al dan niet bestrijding van de sociale discoursen die doorheen literaire werken het wereldbeeld van de lezers bepalen.

Stephen Greenblatt heeft dit perspectief vertaald naar de Shakespeariaanse literatuur en heeft daarmee het New Historicism ingeluid, een aanpak die ook voor classici enige relevantie heeft. In zekere zin verzet het New Historicism zich tegen een al te vanzelfsprekende aanname van een lectuur van canonieke teksten, en dit ten voordele van een benadering die het wijdere culturele kader schetst waarbinnen de literatuur functioneerde. Aangezien de tekst alleen niet voldoende lijkt om ondubbelzinnig te verklaren waarom een literaire werk uiteindelijk als gezagsvol en canoniek erkend en geapprecieerd wordt, is het de taak van de onderzoeker na te gaan welke functie het werk vervulde en waar het zijn gezag en prestige aan ontleende.

4. DE 'KLASSIEKE' CANON

Vertaald naar de klassieke Oudheid roept deze benadering vragen op die pakweg vijftig jaar geleden slechts zelden aan teksten gesteld werden. De traditionele interpretator trachtte weliswaar een zo grondig mogelijke kennis van de

sociale en historische context te verkrijgen om te kunnen inschatten hoe de historische dialoog tussen de auteur en het contemporaine publiek verlopen moet zijn, maar er was minder aandacht voor de sociale *werking* van de tekst als een discursief document dat gelezen moet worden als een act in zijn tijdsgeest. Het is dan ook niet verwonderlijk dat in vroeger onderzoek meer aandacht besteed werd aan tekstinherente factoren en dat daardoor de ‘klassieke’ teksten (die teksten die geloofd werden de beste te zijn, waaronder Homerus, de tragici, en Herodotus) meer aandacht kregen dan ‘minder kwaliteitsvolle’ teksten. Dit soort vanzelfsprekende oriëntering naar de ‘betere’ teksten is in de klassieke studies vandaag de dag minder prominent, zoals bijvoorbeeld bewezen wordt door de sterk toegenomen aandacht voor de Griekse literatuur van de Keizertijd, die in vroegere tijden gretig verguisd werd. Het is bovendien opvallend dat men heden ten dage eerder voorzichtig over de literaire kwaliteiten van een werk spreekt, aangezien men zich ervan bewust is dat deze kwaliteiten niet per se op grond van universele criteria gemeten of beoordeeld kunnen worden.

Door een literair werk te beschouwen als een handelende factor in een maatschappij kan men de sociale dynamiek op het spoor komen die ervoor verantwoordelijk is dat een literair werk in een bepaalde periode prestige geniet, en dit niet alleen voor de tijd waarin de auteur zijn werk componeerde, maar ook in latere tijden waarin het werk gelezen en geïnterpreteerd werd. Zo kunnen bijvoorbeeld sociale, politieke en zelfs persoonlijke redenen aangehaald worden waarom de receptie van Lucianus een zeer grillig verloop heeft gekend doorheen de geschiedenis.² Het feit dat Lucianus door sommige generaties van de hand gewezen werd, maar door anderen, onder wie bijvoorbeeld Erasmus, werd gerehabiliteerd, geeft aan dat er geen oncontroversiële criteria bestaan die een vanzelfsprekend historisch succes van een literair werk garanderen. De formatie van de canon en de periferie is dus veeleer een dynamisch proces waarin de (politieke) interesse van een persoon of een sociale groep verantwoordelijk kan zijn voor het verguizen of rehabiliteren van literaire werken.

Deze analyse van canoniseringsprocessen heeft belangrijke implicaties voor de ‘vanzelfsprekendheid’ van de studie van klassieke teksten. De reden dat deze teksten veelal gezien worden als de rechtstreekse voorlopers van de moderne Westerse cultuur is niet per se dat ze voor eender welke lezer onbetwistbaar betere teksten zijn dan andere. Veeleer is hun canonisatie het gevolg geweest van historische en tot op zekere hoogte contingente processen die

² Zie hiervoor het historische overzicht in Goldhill, 2002. Goldhill biedt overigens een aantal andere *capita selecta* uit de geschiedenis van ‘Griekseheid’ die illustreren dat de manier waarop de Grieken thans geportretteerd en bestudeerd worden tot op zekere hoogte bepaald is door historische en contemporaine politieke voorkeuren.

bepaald hebben dat zij van in de middeleeuwen quasi onafgebroken behoord hebben tot het gecultiveerde kader van de intellectuele elite, wat ervoor zorgt dat de Griekse en Latijnse klassieken een onuitwisbare invloed hebben uitgeoefend op de literaire werken en andere cultuurvormen tot op de dag van vandaag, en aldus ook hebben bijgedragen aan de traditionele literaire en culturele smaak.³ Het loont bijgevolg zeker de moeite om deze teksten te blijven bestuderen, in die mate zelfs dat zij ons op het spoor kunnen brengen van de bredere historische principes waarop cultuur en cultivering stoelt.⁴ Bovendien is de enige manier om ervoor te zorgen dat de zogenaamde topwerken uit de klassieke Oudheid gelezen en bestudeerd blijven worden, de constante affirmatie van dier sociaal belang. Klassieke studies bieden dus niet (alleen) een ‘objectieve’ optekening van kennis over de Oudheid; in zekere zin is het bestaan van het onderzoek zelf een discursieve act die het belang van klassieke teksten voor de hedendaagse maatschappij bevestigt.

5. DE INSTITUTIONALISERING VAN DE LEESACT EN DE RECEPTIESTUDIES

De controversiële literatuurwetenschapper Stanley Fish, die sedert enkele decennia een cultstatus geniet in de Amerikaanse academische wereld, biedt enkele boeiende reflecties over het statuut van de leesact. Eerder dan de nadruk te leggen op de auteur of het literaire werk zelf, situeert Fish de betekenisvorming van een tekst in de lezer. Toch wil dit niet zeggen dat lezen volgens Fish een volstrekt subjectieve handeling is. Om het persoonlijke van de leeservaring te combineren met de relatieve interpretatieve eensgezindheid van bepaalde groepen lezers introduceert Fish het principe van de ‘interpretive communities’, groepen personen bij wie bepaalde sociale en historische conventies bestaan over wat een correcte lezing van een tekst is. Als voorbeeld geeft Fish een situatie uit zijn eigen leservaring: uit een vorig college had hij nog een aantal eigenamen op het bord staan, waarvan hij tegen de nieuwe studenten vertelde dat het een religieus gedicht was. Toen ze dit eenmaal als een interpretatief kader aannamen van hun lesgever, slaagden de studenten er inderdaad in tot op zekere hoogte een zinvolle interpretatie van de reeks eigenamen te geven in het licht van de conventies van de religieuze poëzie. Met dit

³ Dit punt vind ik niet terug in het voor het overige heldere en levendige pleidooi voor het bestaan van een zekere ‘klassieke’ canon in Hunink, 2006. Het besef dat de canon zelf constitutief is voor wat wij – vaak onbewust – belangrijk en mooi vinden in teksten (en dus deel uitmaakt van onze cognitieve processen) is tevens een legitimatie van de bestudering van deze teksten.

⁴ Sheffy, 1990, 517 merkt overigens terecht op dat de gecanoniseerde plaats van een zeker werk niet vanzelfsprekend voortvloeit uit de frequentie waarmee het werk gelezen wordt. Canon, productie en consumptie vallen niet zonder meer samen. Hoewel in onze huidige maatschappij slechts een relatief klein aantal mensen de Griekse tragedies gelezen of gezien hebben neemt het begrip ‘Griekse tragedie’ een belangrijke plaats in binnen de literaire canon.

voorbeeld wilde Fish aantonen dat hij zijn hiërarchische autoritaire positie als lesgever kan gebruiken om een bepaald interpretatiekader op te dringen en aan zijn studenten een 'zinvolle' interpretatie van een 'zinloze' tekst te ontlokken.

Allicht gaat Fish te ver in zijn exclusieve situering van de betekenis van een literair werk in de lezer, maar hij lijkt wel terecht te wijzen op de institutionalisering van het lezen in een maatschappij. Wat een juiste interpretatie van een werk is, wordt tot op zekere hoogte bepaald door de hiërarchieën tussen de interpretatoren van een literair werk. Dit betekent dus dat niet alleen onze keuze voor bepaalde klassieke teksten sociaal bepaald is, maar ook de manier waarop we ze lezen en er betekenis aan toedichten.

Het besef dat onze lezingen van klassieke teksten deels bepaald zijn door onze eigen historische situatie en door voorgaande lezingen van dezelfde werken staat aan de wieg van de zogenaamde receptiestudies, die sinds de jaren '90 en vooral in de Angelsaksische wereld de studie van klassieke teksten prominent hebben beïnvloed. De theorieën van receptiestudies gaan hoofdzakelijk terug op de historische lezerresponstheorie van Hans-Robert Jauss en de reflecties over hermeneutiek van Hans-Georg Gadamer, waarin telkens het historische proces van de lees- en interpretatieact centraal staat. In de receptiestudies acht men het even relevant om rekening te houden met de manieren waarop een klassiek werk ontvangen en geïnterpreteerd is door de generaties die volgen op het verschijnen, aangezien de receptie evenzeer deel uitmaakt van de geschiedenis van een werk als het historische ontstaansproces. Dit soort onderzoek wil zich evenwel niet beperken tot het opsommen van elementen uit het *Nachleben*, waarvan de kwaliteit dan vaak wordt afgewogen tegenover de gelijkenis met het origineel, maar wil eerder tonen hoe een werk historisch aangepast wordt aan de noden en interpretatiekaders van een bepaald tijdsgewricht.

Receptiestudies vertrekken tevens vanuit het besef dat men zich onmogelijk aan het statuut van historische lezer kan onttrekken, en zijn bijgevolg verworpen tot een verzamelterm voor een veelvoud aan literaire theorieën die toegepast kunnen worden op klassieke teksten. De reden hiervoor is dat men rekening wil houden met het feit dat men zelf door deze theorieën beïnvloed is in de leesact, en dat men bijgevolg bij de studie van klassieke teksten *sowieso* vertrekt vanuit historisch bepaalde vraagstellingen. Zo is het mogelijk om een gendergeoriënteerde lezing van een bepaald werk te bieden, bijvoorbeeld Homerus' *Ilias*, los van het feit of de mannen en de vrouwen uit Homerus' tijd zelf op een dergelijke problematiserende manier over gender en rollenpatronen dachten. Receptiestudies wijzen dus op provocerende wijze op het probleem van de hermeneutische transfer tussen het wereldbeeld van de onderzoeker en dat van zijn onderzoeksobject, en dit door de studie van de klassieke filologie zelf te historiseren, en de tekstuele lezingen en analyses van klassieke

filologen – ook de eigen lezingen – op zich reeds te bekijken als een cultureel bepaalde receptie van het werk in kwestie. Het verschil met de traditionele filologie en haar geloof in de objectieve positie van de wetenschapper kan bijgevolg verklaard worden door een verschil in zelfbegrip: in plaats van een objectieve betekenis *uit de tekst te halen*, gaan de receptiestudies ervan uit dat de lezer zelf een eigen cultureel en historisch bepaalde betekenis *in de tekst legt*.

6. DE GRIEKEN EN DE ROMEINEN ALS DE ANDER

Hedendaagse populaire discoursen affirmeren vaak de ongelofelijke verwezenlijkingen van de Grieken en de Romeinen, en karakteriseren de Westerse maatschappij als een directe uitloper van de klassieke Oudheid. Vanuit een zeker Romantisch wereldbeeld stelt men dat het denken en doen van de Grieken en de Romeinen aanvoelt als vertrouwd en inzichtelijk. Principes als democratie worden quasi vanzelfsprekend overgedragen vanuit het historisch kader van het vijfde-eeuwse Athene op de hedendaagse wereld en ontvangen daarbij een discursieve autoriteit met politieke waarde. In een dergelijk discours wordt eveneens de indruk gewekt dat de uitsluitende bestaansreden van het historisch onderzoek is om eruit te kunnen leren voor de toekomst.

Een dergelijke visie op de historische afstand tot onze verre ‘voorouders’ houdt een zeker reductionisme in en ontkent de kritische functie die een academisch discours over de klassieke Oudheid kan hebben. Het deconstructieve denken, dat, aangevoerd door Jacques Derrida, in de jaren ’60 ontstond en in de jaren ’70 een grote academische populariteit bereikte, biedt een instructief kader om de rol van klassieke studies te herdenken.

De deconstructie ondermijnde het optimistische geloof van het structuralisme in de positieve manier waarop een mens betekenis geeft aan zijn omgeving. Voortbouwend op ideeën van Ferdinand de Saussure, die beschreef dat het denken van mensen steeds in binaire opposities verloopt, benadrukte Derrida de onmogelijkheid van de menselijke geest om tot een positieve definitie van iets te komen, aangezien hij zaken alleen kan karakteriseren aan de hand van wat ze niet zijn. Een man is bijvoorbeeld pas man indien het begrip man afgezet kan worden tegenover het begrip vrouw. Een begrip van iets ontstaat dus slechts door de bepaling van het verschil met andere dingen, wat inhoudt dat een definitie nooit eindig is, maar resulteert in een oneindige keten van verschillen. Voor deze notie introduceert Derrida de dubbelzinnige Franse term ‘différance’ (met een ‘a’ in plaats van de in het Frans gangbare ‘e’), wat tegelijkertijd zowel ‘verschil’ als ‘uitstel’ betekent.

Toegepast op het principe van de zelfdefinitie kunnen we stellen dat een mens zichzelf definieert in oppositie tot andere mensen. De Ander is bijgevolg

het ijkpunt aan de hand waarvan we onszelf kunnen affirmeren. In zekere zin wordt deze Ander niet beschouwd als een op zichzelf staande entiteit, maar steeds in het bestaande denkkader van het subject geïntroduceerd (een kader dat, vanuit traditie en taal, mannelijk, blank, Westers en heteroseksueel is). In hedendaagse theorieën over zelfdefinitie en identiteit wordt de Ander omschreven vanuit verschillende standpunten: als vrouw in feministische theorieën, als homoseksueel in ‘queer theory’, als bijvoorbeeld Afro-Amerikaans in post-koloniale theorie, of als oosterling in het Oriëntalisme.

De Ander hoeft echter niet per se een contemporain ijkpunt te zijn. Ook historische afstand kan een ander cultureel kader scheppen waartegen men zijn eigen identiteit kan bepalen. Een deel van onze eigen zelfdefinitie hoeft bijgevolg niet alleen te geschieden in navolging van de Grieken en de Romeinen, maar kan ook ontstaan vanuit het besef van het anders-zijn van deze historische volkeren. De taak van de literaire historicus bestaat erin de waarden en normen uit de Oudheid niet blind te transponeren naar het eigen vertrouwde referentiekader, maar de Ander ook daadwerkelijk een Ander te laten zijn, met alle historische particulariteiten die daarbij komen. Wanneer we ons geraakt kunnen voelen door de vreemdheid van de klassieke literatuur opent zich een kader waarbinnen we onszelf kunnen afzetten tegen de historische normen en waarden waarvan algemeen aangenomen wordt dat ze aan de wieg staan van ons Westerse denken.

Op die manier komen we de paradoxale positie van de lezer van klassieke teksten op het spoor: aan de ene kant wordt hij geconfronteerd met de onmogelijkheid om zich ten volle weg te cijferen uit het interpretatieproces, waardoor zijn betekenisgevende lectuur altijd gestuurd zal worden door zijn eigen historische achtergrond; anderzijds wordt hij uitgenodigd door de vreemdheid van de klassieke literatuur om deze eigen achtergrond te bevragen en te komen tot een diepere notie van zelfdefinitie, niet per se in blinde navolging van de klassieken, maar ook in oppositie tot datgene wat hen vervreemdt van onze vertrouwde denk- en leefwereld. In die zin blijft de grondige studie van teksten uit de klassieke Oudheid bijzonder relevant, omdat ze een tegengewicht kan bieden voor al te reductionistische discoursen die een vanzelfsprekende link lijken te leggen tussen de Grieks-Romeinse wereld en de onze. Veel meer dan een momentaan besef van overeenkomst en congenialiteit zijn het de passages waarin we getroffen worden door de Andersheid van de klassieke discoursen die ons kritisch bewust maken van onze eigen identiteit als moderne Westerse mens.

7. CONCLUSIE: DE HISTORISCHE IMPERATIEF, UND KEIN ENDE

In deze paper heb ik getracht een lans te breken voor het potentiële belang van literaire theorieën voor een kritische reflectie omtrent het statuut van klassieke teksten en degenen die er zin aan geven. Het moge duidelijk zijn dat literaire theorie meer is dan een verzamelnaam voor a-historisch georiënteerde interpretatieve *tools* om ‘verborgen’ betekenissen in klassieke teksten naar boven te wrikken. Veeleer inspireren deze theorieën tot een reflectie over het belang van lezen zelf.

Het zou echter niet fair zijn als ik tot besluit van deze beschouwingen zou verzaken aan de historische imperatief die ik zelf naar voren geschoven heb. Ik ben me met andere woorden bewust van mijn eigen historisch bepaalde positie als onderzoeker en als auteur van dit essay. Allicht draagt deze tekst dan ook de sporen van een provocatieve toon waarmee ik gehoopt heb mensen te prikkelen voor alternatieve zienswijzen met betrekking tot het statuut van literatuurwetenschap en klassieke teksten. Ik zou bijvoorbeeld, misschien in tegenstelling tot een eerder gewekte indruk, niet zo ver willen gaan om te beweren dat pakweg Homerus' grootsheid doorheen de geschiedenis louter berust op toeval en niets te maken heeft met de intrinsieke kwaliteiten van het werk zelf. Maar omdat hierover onder classici een vrij algemene consensus lijkt te bestaan, is dit een aspect dat ik in deze tekst naar de achtergrond geschoven heb, in de hoop de aandacht te vestigen op een aantal andere facetten van de problematiek met betrekking tot de klassieke hermeneutische kaders.

Ik pretendeer dus zeker niet om in deze paper sluitende antwoorden geformuleerd te hebben, omdat mijn eigen historiciteit op zichzelf reeds een aanmoediging vormt om deze tekst te lezen als een discursief document, dat geen aanspraak kan maken op ‘de’ waarheid. Hopelijk kunnen deze beschouwingen desalniettemin inspireren tot een bewustere manier van lezen, teneinde te ervaren hoe we doorheen het lezen van de klassieke teksten een deel van onszelf kunnen blijven ontdekken.

BIBLIOGRAFIE

- BHABHA, H.K., 1994. *The Location of Culture*, London.
- BURKE, K., 1954. *Permanence and Change. An Anatomy of Purpose*, Los Altos (Calif.).
- BURKS, D.M. (ed.), 1978. *Rhetoric, Philosophy, and Literature: An Exploration*, West Lafayette (Indiana).
- BUTLER, J., 1990. *Gender Trouble. Feminism and the Subversion of Identity*, New York.
- DERRIDA, J., 1967. *De la grammatologie*, Paris.

- FISH, S., 1980. *Is There a Text in This Class? The Authority of Interpretive Communities*, Cambridge – London.
- FOUCAULT, M., 1966. *Les mots et les choses. Une archéologie des sciences humaines*, Paris.
- ID., 1971. *L'ordre du discours. Leçon inaugurale au Collège de France prononcée le 2 décembre 1970*, Paris.
- GADAMER, H.-G., 1960. *Wahrheit und Methode*, Tübingen.
- GOLDHILL, S., 2002. *Who Needs Greek? Contests in the Cultural History of Hellenism*, Cambridge.
- GREENBLATT, S., 1980. *Renaissance Self-Fashioning from More to Shakespeare*, Chicago.
- HARDWICK, L., 2003. *Reception Studies*, Oxford.
- HUNINK, V., 2006. 'Waarom Homerus en Vergilius lezen? Over de klassieke canon', *Streven* 73, 11-18.
- JAMESON, F., 1981. *The Political Unconscious. Narrative as a Socially Symbolic Act*, Ithaca (N.Y.).
- JAUSS, H.-R., 1967. *Literaturgeschichte als Provokation der Literaturwissenschaft*, Konstanz.
- MARTINDALE, C., 1993. *Redeeming the Text: Latin Poetry and the Hermeneutics of Reception*, Cambridge.
- MARTINDALE, C. – THOMAS, R.F. (eds.), 2006. *Classics and the Uses of Reception*, Oxford.
- SAID, E.W., 1978. *Orientalism*, New York.
- SCHMITZ, T.S., 2002. *Moderne Literaturtheorie und antike Texte. Eine Einführung*, Darmstadt (met op pp. 24-27 een kort overzicht van een ruim arsenaal aan inleidingen op literaire theorie).
- SHEFFY, R., 1990. 'The Concept of Canonicity in Polysystem Theory', *Poetics Today* 11, 511-522.
- TYNJANOV, J., 1971. 'Das literarische Faktum', in STRIEDTER, J. (ed.), 1971. *Russische Formalismus. Texte zur allgemeinen Literaturtheorie und zur Theorie der Prosa*, München, pp. 394-431.
- Een speciaal nummer van *Arethusa* (27 [1994]) is integraal gewijd aan de klassieke canon, en biedt kritische discussies vanuit verschillende invalshoeken.